

O podobnostech a odlišnostech Čechů a Slováků

Národní demografickou konferenci demografové organizují od roku 1967. Scházejí se spolu s geografy, sociology, historiky, lékaři a dalšími odborníky a zámci o demografii, aby debatovali nad společnými a aktuálními problémy svých oborů.

Letos se sešli již po jednačtyřicáté. Tématem dvoudenní konference (26. a 27. květen 2011) bylo **Česko a Slovensko ve společném státě a samostatně, podobnosti a odlišnosti**. Jednání se uskutečnilo v Olomouci v aule Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého za účasti více jak 100 odborných pracovníků a studentů z mnoha institucí. Hlavními pořadateli byly: Česká demografická společnost, Český statistický úřad a Přírodovědecká fakulta UP v Olomouci.

Poutavé analýzy

Vlastní jednání (během dvou dní zaznělo 34 příspěvků) probíhalo v sedmi blocích; na závěr každého bloku se vždy krátce diskutovalo. První den (bloky: **Historická data o obyvatelstvu a jeho rozmístění, Věková struktura a její prognóza a Migrace a cizinci**) převažovaly

referáty, kde nosným tématem byl geografický aspekt, tj. prostorové rozmístění obyvatelstva a z tohoto pohledu pak jeho reprodukční chování. Slovenští geografové nejprve informovali o starých pramenech, např. Národopisné mapě Uher z roku 1773, která po rekonstrukci, tj. digitalizaci a analýze, může být využívána jako zdroj informací o historicko-demografickém vývoji Slovenska (I. Paulovičová). Poté přes výčet nejvýznamnějších vydání atlasů v obou zemích přešli k současnému zpracování a prezentaci demografických údajů pomocí geografického informačního systému (GIS). Potěšitelné bylo konstatování D. Kusendové, která uvedla, že ČSÚ má náskok oproti ŠÚ SR ve zpracování dat v GIS. Poté následovaly již konkrétní analýzy (stále vycházející z geografických a demografických aspektů), které se zabývaly roz-



Přednášející P. Ptáček a P. Roubínek (oba z katedry geografie PíF UP, Olomouc).

místěním obyvatelstva Slovenska po roce 1950 (M. Bačík), procesem koncentrace a dekoncentrace obyvatelstva v průběhu 20. století v ČR (J. Coufal, P. Kladiivo), populačním vývojem měst nad 100 tis. obyvatel obou republik – autoři vybraná města posuzovali vedle jiných demografických charakteristik, především podle tzv. indexu stárnutí, tj. poměru osob 65+ ku osobám 0–19letým (L. Šídlo, B. Šprocha), změnami reprodukčního chování a jejich typizací v okresech SR (V. Pilinská), srovnáním demografických ukazatelů Olomouckého a Prešovského kraje (J. Giereš, P. Kladiivo) a procesem stárnutí populace na úrovni okresů ČR a SR (S. Bucher, R. Matlovič). Závěr druhého bloku patřil prognózám – M. Halás hovořil o budoucí věkové struktuře ČR, T. Kučera a B. Bleha (dalšími spoluautory referátu byli B. Burcin, B. Vaňo) se zaměřili na podobnosti a odlišnosti repro-

dukčního chování populace obou republik v období jejich společné existence i po rozdělení obou států a nastílnili předpokládaný vývoj v nejbližších letech.

V posledním bloku orientovaném na migraci se A. Galvánková a M. Procházková zaměřily na etapizaci vývoje migrace mezi ČR a SR, tj. na historické momenty, které ji determinovaly: listopad 1989, rozdělení ČSFR (1992), vznik samostatné SR (1993), období let 1993–1994, 1995–2003 a vstup Slovenska do EU (2004). O vnitřní migraci zejména jejich směrech z hlediska preference určitých oblastí obyvateli SR (Bratislava, Bratislavský kraj a Košice) informovala D. Jurčová. Dalšími tématy byly harmonizace migračních statistik zahraničního stěhování (M. Kateřinková), pracovní migrace Slováků a jejich působení na trhu práce v ČR (M. Bártová, V. Toušek) a přeměna Československa, resp.

Účastníci konference

Český statistický úřad; Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta; Vysoká škola ekonomická v Praze; Ústav pro informace ve vzdělávání, Praha; Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, Praha; Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Brno; Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Brno; Masarykova univerzita, Institut pro výzkum reprodukce a integrace, Brno; Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta; Ostravská univerzita v Ostravě, Přírodovědecká fakulta; Štatistický úřad Slovenskej republiky, Bratislava; INFOSTAT, Bratislava; Univerzita Komenského v Bratislave, Přírodovědecká fakulta; Katolícká univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta; Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných ved.



Diskutující P. Hájek (ČSÚ, Praha) a M. Bártová (PřF MU, Brno).

Česka a Slovenska ze země emigrační na země imigrační – v obou zemích dochází k nárůstu cizinců; v roce 2010 v ČR tvořili cizinci více než 4 % populace, v SR 1 % (P. Ptáček, P. Roubínek).

Vše o rodině

Druhý den konference (bloky **Sňatky a rodina, Úmrtnost, Romské etnikum, náboženská struktura a Sociálně-ekonomické kontexty**) byl více zaměřen na klasická demografická témata. Přítomné zaujal hned první referát. M. Katuša se zabýval poklesem plodnosti populací Prahy a Bratislavy a analýzu doplnil anketou uspořádanou mezi bratislavskými vysokoškoláky (ti na první místo kladli profesionální uplatnění, založení rodiny skončilo až na 5. místě), o hodnotových postojích k rodině a manželství po roce 1989 (opět jako o jednom

z faktorů doprovázejících změny reprodukčního chování) hovořili také B. Chromková Manea a L. Raibušic. Tématu rodiny z pozice sladování rodinného a pracovního života se dále věnovali D. Bartoňová a O. Nývlt. Na sňatečnosti svobodných, jako na jeden z indikátorů významných proměn reprodukčního chování po roce 1989, se zaměřili M. Němečková a B. Šprocha. Rodinnou problematiku uzavíral příspěvek J. Kocourkové a R. Uzla (autoři srovnávali pokles indukované potratovosti a rozšíření antikoncepce po roce 1990 v obou zemích). Změnám úmrtnosti, jako další charakteristice druhého demografického přechodu/revoluce, se věnovali Š. Šustová a I. Dubcová (vývoj a struktura úmrtnosti v ČR a SR v letech 1996–2009), J. Rychtaříková (rozdílné naděje dožití v ČR a SR za 1. republiky, v období socialismu a nyní, a podíl



R. Uzel (Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, Praha).

věkových skupin na tomto rozdílu) a M. Pechholdová (metodologické problémy spojené se změnami klasifikace nemocí). Blok o úmrtnosti uzavíraly příspěvky V. Poláška (sebevražednost v ČR a SR) a B. Burcina a K. Hulíkové (návrh konstrukce nových úmrtnostních tabulek).

Romskému etniku, resp. jeho reprodukčnímu chování, se demografové věnují od 60. let, proto romská problematika nemohla chybět ani na této konferenci. J. Pukačová se po úvodní informaci o historii Romů v ČR a SR po roce 1945 zaměřila na srovnání jejich demografické struktury podle věku a pohlaví, a to jak mezi českými a slovenskými Romy, tak mezi Romy a majoritami obou zemí. Další referující, J. Langhamrová a B. Vaňo, prezentovali projekci romské populace v ČR a SR. Autoři předpokládají, že vývoj úmrtnosti bude po určité době podobný většinové populaci a že postupně bude i u Romů docházet k poklesu plodnosti. Druhá část šestého bloku byla zaměřená na religiozitu, šlo o příspěvky J. Maja (proces sekularizace v ČR a SR), L. Vidovičové a V. Suchomelové (autorky sledovaly religiozitu seniorů a konstatovaly, že větší podíl seniorů v populaci neznamená růst religiozity ve společnosti) a I. Madžové (porodnost katolíků a evangelíků v SR).

Závěrečný sedmý blok patřil vzdělávání a vývoji nezaměstnanosti: M. Kleňhová a P. Šťastnová srovnávaly vzdělávací systémy obou republik a opět sledovaly jejich podobnosti a odlišnosti, P. Mazouch a J. Fischer posuzovali terciární vzdělávání z pozice poklesu porodnosti (do 1. ročníků přichází málopočetná generace 90. let) a v této souvislosti hovořili o možnosti doškolení dospělé populace na vysokých školách jako náhrady za chybějící mladou generaci studentů. Příspěvky o vývoji míry nezaměstnanosti v ČR a SR (M. Miskolczi) a o podobnosti příhraničních regionů obou států (J. Vencálek) bylo jednání ukončeno.

Všem účastníkům J. Rychtaříková, předsedkyně České demografické společnosti, poděkovala za hodnotné referáty a olomoucké univerzitě a pracovníkům ČSÚ v Olomouci zejména V. Poláškově za pohostinnost a pomoc při přípravě konference. Pro demografické konference je příznačná vstřícnost vůči každému, kdo se chce k danému tématu vyjádřit, a otevřenost diskusí. Proto se jejich odborná veřejnost ráda zúčastňuje.



Referující I. Dubcová (ČSÚ, Olomouc) a Š. Šustová (PřF, UK Praha).